

การประกอบสร้างภาพแทนสตรีในวรรณกรรมอาเซียนกับบทบาททางการเมือง¹

The Construction of Representation of Women in ASEAN Literatures on Political Roles

ธนพร หมูคำ²
Thanaporn Mookham

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง ภาพตัวแทนของประชาคมอาเซียนในวรรณกรรมอาเซียน วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การประกอบสร้างภาพแทนสตรีในวรรณกรรมอาเซียนกับบทบาททางการเมือง ประชากร คือวรรณกรรมอาเซียน จำนวน 21 เรื่อง ใช้แนวคิดการวิเคราะห์ภาพแทน แนวคิดวิเคราะห์วาทกรรม แนวคิดสัญวิทยา และแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาเป็นแนวทางการวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า วรรณกรรมอาเซียนที่นำเสนอภาพแทนสตรีกับบทบาททางการเมืองมี 2 เรื่อง คือ รอยย่างก้าว วรรณกรรมอินโดนีเซีย และ ไฟดับไม่สิ้นแสง วรรณกรรมสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ผู้แต่งประกอบสร้างตัวละครเอกหญิงเป็นภาพแทนสตรีเพื่อปลดแอกและภาพแทนสตรีเพื่อสังคมนิยม สตรีในฐานะภรรยาที่มีบุคลิกภาพสง่างาม นุ่มนวล มั่งมัน เด็ดเดี่ยว และมีบทบาทสำคัญทางการเมือง คือ เป็นผู้ร่วมวางแผน ต่อสู้ต่อรอง เพื่อสิทธิสตรีและประชาธิปไตยกับผู้มีอำนาจทางการเมือง สัญญาที่พบคือใช้ความเป็นสตรีกับการต่อรองทางสังคมและการเมือง วาทกรรมที่พบคือความเท่าเทียมของมนุษยชาติ อุดมการณ์ที่พบคือเสรีนิยมในสตรีมุสลิมกับแม่หญิงลาวกับการต่อสู้ทางสังคมและการเมือง นอกจากนี้ในกระบวนการสร้างภาพแทนสตรีในบทบาทภรรยา พบว่าความเป็นสตรีในฐานะภรรยา สตรีเห็นความสำคัญของชาติมากกว่าเรื่องส่วนตัว รวมทั้งสนับสนุนสามีให้มีบทบาทสำคัญทางการเมือง ยกย่องเกียรติของสามี และปฏิบัติตามกฎระเบียบ จารีตในฐานะภรรยา

คำสำคัญ: วรรณกรรมอาเซียน, สตรีกับบทบาททางการเมือง, ภาพแทนสตรีในวรรณกรรม

Abstract

This article was a part of qualitative research entitled the representation of ASEAN community in ASEAN Literatures. The objective was to analyze the construction of representation of women in ASEAN community with political roles. Population was 21 copies of ASEAN literatures by using concept of representation, discourse, semiology and cultural studies as analyzing procedure.

¹ งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 2559

² อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง อีเมล thanapornnai@gmail.com

Lecturer in Doctoral of Philosophy in Thai program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University, E-mail: thanapornnai@gmail.com

The result found that ASEAN literature presented the representation of women and politics in 2 titles that were *Roi Yang Kao* (Indonesia) and *Fai Dap Mai Sin Saeng* (The Lao People's Democratic Republic). The author composed the main female characters to represent women for liberating rules of Muslim community and for being Lao women in socialism who were good personality, tender, resolutely and having the important roles in politics. Those roles were planner, negotiator for women right and democracy in order to lay the political foundation. Sign was the use of femininity to negotiate society and politics. The discourse was the equality of humankind. The ideology was the liberalism in Muslim women and Lao women for saving the nations. In a process of construction of women representation in a role of wife found that women valued the importance of nation prior to personal and she supported her husband to drive the political issues, honored him including followed the rules, regulation, and customs as a position of wife.

Keywords: ASEAN literature, women and political role, women representation in literature

บทนำ

สังคมในกลุ่มประเทศอาเซียน กล่าวได้ว่าให้ความสำคัญกับบทบาทความเป็นชายมากกว่าความเป็นหญิง จนกล่าวได้ว่าเป็นสังคมชายเป็นใหญ่หรือระบบปิตาธิปไตย วรรณกรรมนับเป็นงานแต่งที่นำเสนอความจริงของสังคมผ่านจินตนาการ แนวคิดหรืออุดมการณ์ของผู้แต่งในการนำเสนอ สื่อถึงภาพแทนสังคมนั้น ๆ และเป็นมุมมองของสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย เพราะวรรณกรรมคือ อวัจนกรรม (speech act) หรือปรากฏการณ์ของตัวบทซึ่งกระตุ้นความสนใจเฉพาะเจาะจงต่างจากวัจนกรรมแบบอื่น ๆ เช่น การให้ข้อมูล ถามคำถาม วรรณกรรมเป็นตัวบทที่สื่อได้ว่าเป็นภาพแทนสังคมในมิติสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ รวมถึงการแฝงฝังเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นมายาคติของสิ่งที่ป็นธรรมชาติในวัฒนธรรมนั้น ๆ (สุนันทา วรรณสินธ์ี เบล, 2561: 57, 83)

บทบาทสตรีในกลุ่มประเทศอาเซียนในวรรณกรรมส่วนใหญ่ มักจัดวางสตรีให้มีบทบาทเป็นคนดี อยู่ในกรอบจารีต ปฏิบัติตามกฎหมายสังคมและเป็นตัวแทนแม่ที่ดี ภรรยาที่ดี เช่น ในวรรณกรรมอินโดนีเซียพบว่า สตรียังมีบทบาทในขบวนการต่อสู้เรียกร้องสิทธิสตรี รวมถึงความเชื่อมั่นในศักยภาพและความเข้มแข็งในช่วงทศวรรษที่ 70 (ปัญชา สำเร็จกิจ, 2556: 13) อินโดนีเซียนับว่าประชาชนมุสลิมเคร่งครัดศาสนามากที่สุด ผู้หญิงจึงเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายอิสลามมากกว่าผู้ชาย (อรอนงค์ ทิพย์พิมล, 2560: 118-121) วรรณกรรมร่วมสมัยของอินโดนีเซีย จึงมีความน่าสนใจในการนำเสนอภาพแทนสตรีที่ต้องการปลดปล่อย จากความเข้มงวดและสังคมชายเป็นใหญ่ เช่น เรื่อง *Tarian Bumi* ที่ถ่ายทอดเรื่องราวของผู้หญิงบาห์ไลโยหาอิสรภาพ และอยากหลุดพ้นจากขนบธรรมเนียมประเพณี โดยเล่าเรื่องผ่านตัวละครเอกนางรำ (นงค์ลักษณ์ เหล่าวอ บัทเลอร์, 2560: 84) ส่วนสตรีในวรรณกรรมลาวที่เป็นสังคมนิยม วรรณกรรมของลาวมักนำเสนอสภาพสังคมยุคภายใต้

ปกครองของเจ้าอาณานิคมซึ่งกดขี่ชาวพื้นเมือง จนเกิดการต่อต้านอำนาจเพื่อปลดปล่อยประเทศให้เป็นอิสระ วรรณกรรมมักนำเสนอความหวังและจินตนาการถึงความเป็นชาติหลังได้รับเอกราชภายใต้ระบอบสังคมนิยม (ลักส์มันน์ ฉัตรวิจิตร, 2560: 171) คำว่า “แม่หญิงลาว” จึงเป็นภาพแทนสตรีลาวกล่าวได้ว่าเป็นภาพแทนความเป็นสตรีที่สื่อถึงผู้หญิงแกร่งร่วมต่อสู้ชาติในยุคการต่อต้านฝรั่งเศสของชาวลาว เป็นผลมาจากที่ฝรั่งเศสทำการฟื้นฟูลาวเพื่อกระตุ้นให้ลาวภูมิใจในชาติของตน (สุนทรพิร ตาดทอง, 2561: 110) ทั้งนี้กล่าวได้ว่าภาพแทนลักษณะบุคลิกภาพทั่วไปของสตรีที่นำเสนอในวรรณกรรมส่วนใหญ่สื่อ คือ สตรีมีหน้าตาสวยงาม รูปร่างบอบบางน่าทะนุถนอม มีเสน่ห์ต่อเพศตรงข้าม ทั้งสตรีในฐานะมารดา ลูก และภรรยา (พรจันทร์ เสียงสอน, 2557: 19)

มีผู้สนใจศึกษาวรรณกรรมอาเซียน ที่นำเสนอประเด็นอุดมการณ์สิทธิสตรีในสังคมตะวันออก เช่น บทความเรื่อง “ความเป็นชาติ/ความเป็นหญิง : เสียงสะท้อนยุคหลังอาณานิคมของฟิลิปปินส์ จากนวนิยาย เรื่อง State at war ของ Ninotchka Rosca” (คารินา โชติทวี, 2556 : 14-41) บทความเรื่อง “แนวคิดกุลสตรีและบทความเรื่องมิตรภาพแห่งสตรี: ตัวตน บทบาทและการต่อรองของสตรีชนบทในนวนิยาย เรื่อง The wave of Life ของ Khadijah Hashim (นารีมา แสงวิมาน, 2556: 229-254) จึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมอาเซียนอยู่ในยุคร่วมสมัย โดยมีลักษณะร่วมสมัยเชิงสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมแบบทุนนิยม บริโภคนิยม สื่อสมัยใหม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในอาเซียน (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2556 : 2)

การวิเคราะห์วรรณกรรมอาเซียนในงานวิจัย เรื่อง ภาพตัวแทนประชาคมอาเซียนในวรรณกรรมอาเซียน ผู้วิจัยวิเคราะห์วรรณกรรมอาเซียนที่เป็นนวนิยายและเรื่องสั้นของกลุ่มประเทศอาเซียนที่แปลเป็นภาษาไทย โดยสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย สำนักพิมพ์ในเครือนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ และสำนักพิมพ์คบไฟ พบว่ามีวรรณกรรม 2 เรื่อง คือ รอยย่างก้าว ของ ปราโมทยา อนันตาตุร วรรณกรรมประเทศอินโดนีเซีย ผู้แปลคือ ภักดี วีระภาสพงษ์ สำนักพิมพ์คบไฟ และ ไฟดับไม่สิ้นแสง ของ ส.สินทอง ผู้แปลคือ จินตริย์ นวนิยายรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนของประเทศลาว ประจำปี 2552 สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ ได้ถ่ายทอดอุดมการณ์สิทธิสตรีและความเท่าเทียมของมนุษยชนของชาติไว้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะบทบาทสตรีที่เป็นตัวละครเอกของเรื่องที่มีบทบาททางการเมืองและมีส่วนสำคัญในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย รวมถึงต่อรองกับอำนาจการปกครองของผู้นำทางการเมือง

ตัวบทและความน่าสนใจของวรรณกรรมอินโดนีเซีย ด้วยอินโดนีเซียเป็นสังคมมุสลิม บทบาทสตรีในสังคมมุสลิมที่ต้องอยู่ในจารีตประเพณีที่เคร่งครัด ความเป็นสตรีในฐานะภรรยาต้องปฏิบัติหน้าที่ตามครรลองประเพณี ไม่มีส่วนในบทบาททางสังคมและการเมือง จะเห็นว่าการบังคับใช้กฎหมายอิสลามในอาเจะจะเป็นการเลือกปฏิบัติ กลุ่มคนยากจนถูกลงโทษตามกฎหมายมากกว่าคนมีฐานะและผู้หญิงกลายเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายอิสลามมากกว่าชาย (อรอนงค์ ทิพย์พิมล, 2560: 121) ส่วนแม่หญิงลาว เป็นวาทกรรมที่สะท้อนให้เห็นความโดดเด่นและภาพแทนของสตรีในสังคมลาวที่มีความเป็นผู้สร้าง ผู้นำ ผู้ตาม และจรรโลงสังคมให้สงบสุข วรรณกรรมลาวหลังการปฏิวัติที่ทางการได้ควบคุมวรรณกรรม สื่อสิ่งพิมพ์ รวมไปถึงแบบเรียนประวัติศาสตร์เฉพาะขบวนการลาวรักชาติหรือลาวฝ่ายซ้าย (สุนทรพิร ตาดทอง, 2561: 120) จึงมีวรรณกรรมลาวในยุคสังคมนิยมที่มักนำเสนอเนื้อหาสนับสนุนความสำคัญของประชาชน การพัฒนาประเทศ และรับใช้ประเทศ (อุมมีสาละม

อุมาล, 2558: 16) จึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรม เรื่อง *รอย่างก้าว* กับ *ไฟดับไม่สิ้นแสง* ประกอบสร้างภาพแทนสตรีในสถานการณ์การต่อสู้ทางการเมือง โดยบทบาทของสตรีที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้งสองเรื่องมีลักษณะโดดเด่นในลักษณะกระบวนการคิดและการดำเนินชีวิต มุ่งให้เกิดพลังและจุดเปลี่ยนของสังคมที่ต่อต้านการกดขี่สตรีและการครอบงำทางการเมืองโดยรัฐ

บทความฉบับนี้ มุ่งนำเสนอผลการวิเคราะห์ภาพแทนของสตรีกับบทบาทการเมืองในวรรณกรรมอาเซียน เรื่อง *รอย่างก้าว* กับ *ไฟดับไม่สิ้นแสง* เพื่อนำเสนอกระบวนการสร้างภาพแทนสตรีของอินโดนีเซีย ทั้งที่อยู่ในบทบาทสตรีภายใต้การลงจาริตมุสลิมกับสตรีสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ในบทบาทสังคมนิยม เพื่อนำเสนอให้เห็นมิติวาทกรรมที่สตรีใช้ต่อสู้ รวมทั้งสัญลักษณ์ที่ปรากฏและอุดมการณ์ของผู้เขียนที่ประกอบสร้างความเป็นสตรี โดยนำเสนอประเด็นการประกอบสร้างความเป็นสตรีด้วยอุดมการณ์ สิทธิสตรีกับการต่อรอง วาทกรรมความเสมอภาคของมนุษยชาติ สัญลักษณ์สตรีกับการต่อรองอำนาจทางการเมือง และอุดมการณ์เสรีภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างภาพแทนสตรีในวรรณกรรมอาเซียนว่ามีบทบาทอย่างไรทางการเมือง กระบวนการสร้างภาพแทนสตรี มีสัญลักษณ์ อุดมการณ์ วาทกรรมใดสนับสนุน และความเป็นสตรีในฐานะภรรยามีส่วนสำคัญต่อการสนับสนุนสามีในทางการเมืองอย่างไร

แนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด / ทฤษฎี ต่อไปนี้เพื่อนำมาเป็นกรอบคิดในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. แนวคิดการสร้างภาพตัวแทน (Representation) ของ ฌาคส์ แดร์ริดา (Jacques Derrida) ใช้อธิบายความจริงแท้และภาพตัวแทนสังคมของประชาคมอาเซียนที่ปรากฏในตัวบทวรรณกรรมที่ศึกษา เพื่อนำมาวิเคราะห์ตัวบทที่นำเสนอ การสร้างภาพแทนสังคม วัฒนธรรม การเมืองของประเทศสมาชิกอาเซียน

2. แนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) ของ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) เพื่อใช้อธิบายความหมายตัวบทที่นำมาวิเคราะห์ว่าแฝงความรู้ ความจริง อำนาจ ของแนวคิดใครและสถาบันใด

3. แนวคิดสัญลักษณ์วิทยา (Semiology) ของ โรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) เพื่อใช้อธิบายความหมายของสัญลักษณ์ (Signified) และอธิบายสัญลักษณ์ (Sign) ที่ผู้เขียนสื่อให้เห็นในตัวบทวรรณกรรมอาเซียนที่ศึกษาครั้งนี้ เพื่อวิเคราะห์ตัวบท ที่สื่อสัญลักษณ์ทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจที่ปรากฏในวรรณกรรม

4. แนวคิดวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Study) ของสจิวต์ ฮอลล์ (Stuart Hall) เพื่ออธิบายปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมหรือการไหลบ่าของวัฒนธรรมร่วมของสังคมประชาคมอาเซียน

บทความนี้ เน้นการนำเสนอผลการวิเคราะห์การประกอบสร้างภาพแทนของตัวละครเอกหญิงในวรรณกรรมอาเซียน ที่อยู่ในฐานะภรรยาของตัวละครเอกชาย และบทบาททางการเมืองของตัวละครเอกหญิง เพื่อให้เห็นภาพแทนของสตรีในอาเซียนที่มีบทบาททางการเมืองตามที่วรรณกรรมนำเสนอ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากร

งานวิจัยครั้งนี้ ประชากร คือ นวนิยายและเรื่องสั้นทั้งหมด 21 เรื่อง ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อเลือกกลุ่มตัวอย่างวรรณกรรมแต่ละประเทศในการวิจัยให้เท่า ๆ กัน มีเกณฑ์ดังนี้

1. ตัวแทนนวนิยาย คัดเลือกตัวแทนประเทศละ 1 เรื่อง ได้ตัวแทนนวนิยาย จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ นวนิยายของประเทศลาว ที่แปลเป็นภาษาไทยโดยกระทรวงการต่างประเทศ นวนิยายประเทศเวียดนาม ที่แปลเป็นภาษาไทย โดยสำนักพิมพ์ในเครือนานมีบุ๊คส์ และนวนิยายของประเทศอินโดนีเซีย ที่แปลเป็นภาษาไทย โดยโครงการจัดพิมพ์คืบไฟ ส่วนประเทศอื่นๆไม่พบการแปลนวนิยายในช่วงที่ศึกษาวิจัย

2. ตัวแทนเรื่องสั้น เลือกเรื่องสั้นจากหนังสือชุด 18 เรื่องสั้นอาเซียนคัดสรรของสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย

ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ศึกษา

ขอบเขตด้านเวลาของกลุ่มตัวอย่าง คือ วรรณกรรมจากประเทศกลุ่มสมาชิกอาเซียนที่แปลเป็นภาษาไทยโดยสำนักพิมพ์หรือสมาคม จัดจำหน่ายตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2551 ถึง 2558 เท่านั้น เนื่องจากเป็นปีที่ผู้วิจัยกำหนดกรอบในการศึกษาและยื่นขอทุนวิจัย วรรณกรรมที่จำหน่ายหลังจาก ปี พ.ศ. 2558 ไม่นับรวมเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

การวิเคราะห์

วิเคราะห์วรรณกรรมอาเซียน เรื่อง *รอย่างก้าว* และ *ไฟดับไม่สิ้นแสง* เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยว่า วรรณกรรมได้นำเสนอภาพแทนสตรีเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองอย่างไร มีอุดมการณ์สัญญาะ และวาทกรรมใดแฝงอยู่ในตัวบท และมุ่งนำเสนอในลักษณะใด

สรุปผลการวิจัย

ภาพแทนสตรี : ในฐานะภรรยา นุ่มนวล มุ่งมั่น เด็ดขาด

ใน *รอย่างก้าว* นักเขียนได้ประกอบสร้างบทบาทของสตรี มีลักษณะนุ่มนวล มุ่งมั่น เด็ดขาด อยู่ในฐานะภรรยาของมิงเกตุละครเอกชาย ตัวละครเอกหญิงที่นักเขียนสื่อให้เห็น คือ *ชานเมย์* และ *เจ้าหญิง ภรรยาของมิงเก*

ชานเมย์ หญิงสาวชาวจีนที่อพยพมาจากแผ่นดินใหญ่ เข้ามาในลาวช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองของจีน *ชานเมย์* สตรีที่มีบุคลิกภายนอกดูบอบบาง น่าทะนุถนอม แต่เธอมีความคล่องตัวสูงในการเคลื่อนไหว เธอจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หลบเข้าเมืองมาอยู่ในเกาะเบตาวี ประเทศอินโดนีเซีย เธอมุ่งมั่นในการร่วมต่อสู้ชาติแบบเงียบๆ กับกลุ่มชาวจีนพลัดถิ่น ช่วงแรกที่เธอมาอยู่ในเบตาวีเธอรับจ้างสอนภาษาจีน ต่อมาเธอทำงานเป็นคนครัวให้กับครอบครัวชาวจีน *ชานเมย์* แต่งงานกับ *มิงเก* เป็นภรรยาคนที่ 2 หลังจากภรรยาคนที่ 1 ของมิงเกเสียชีวิต เธอแสดงความมุ่งมั่นในการร่วมต่อสู้กับอำนาจชนชั้นปกครอง เธอได้พลัดพรากจากกลุ่มพลัดถิ่นที่มีอุดมการณ์เดียวกับเธอ ดังบทบรรยายว่า

...เมื่อเดินทางออกจากบ้านเกิดเมืองนอนมาที่หมู่เกาะอินดีส์กับคู่หมั้น เธอกลายเป็น นักเผยแพร่อุดมการณ์ นักกิจกรรมระดับรากหญ้า และคงทำงานล้มเหลวด้วย เธอ ตกอับอยู่ในดินแดนแปลกถิ่น ตัดขาดจากเพื่อนพ้องที่มีทั้งตาย หรืออยู่ห่างไกล ถูก ทอดทิ้งและหมดปัญญาช่วยตัวเองประจวบกับอีก...

(ร่ายอย่างก้าว, 2547: 117)

ซานเมย์ คือภาพแทนสตรีที่ร่วมต่อสู้กับอุดมการณ์สิทธิสตรีของตะวันตก นักเขียน ประกอบสร้างให้เธอมีความรู้ สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเยี่ยงไฮ้ ออกเดินทางไกลเพื่อร่วมต่อสู้ เพื่อสิทธิสตรีของประเทศจีน ซึ่งขณะนั้นสังคมจีนถูกครอบงำโดยระบอบชายเป็นใหญ่ เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม นวนิยายจึงนำเสนอการต่อสู้ของสตรีเพื่อปกป้องสิทธิสตรี โดยการเป็นส่วนหนึ่งของการปกป้องสิทธิสตรี และความชัดเจนในการจะร่วมปกป้องเกียรติของสตรี ดังบทสนทนาของซานเมย์ กับหญิงสาวในเจปารวาที่อยากฝากแนวคิดของพวกเธอให้มิงเก นำไปตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์หรือ บทความท้องถิ่นที่มิงเกจัดทำ ดังข้อความว่า

“...คุณคงมีความสุขนะกะมิส ที่ยังสาวและมีอิสระ”

“เพื่อนเอ๋ย เสรีภาพนี้เป็นผลลัพธ์จากความมานะยากนั้นของตัวเองและ เป็นผลลัพธ์จากการต่อสู้ทางจิตวิญญาณที่ยากเย็นแสนเข็ญทีเดียว...”

(ร่ายอย่างก้าว, 2547: 123-124)

บทสนทาระหว่างซานเมย์ กับหญิงสาวชาวเจปารวา ที่ถูกกักอิสรภาพตามระบบการปกครอง แสดงให้เห็นว่าซานเมย์ หญิงสาวชาวจีนที่เดินตามอุดมการณ์การต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะ สิทธิสตรีที่คนในสังคมพึงกระทำต่อสตรีเพศ ซานเมย์ มุ่งมั่นในอุดมการณ์ เพื่อขับเคลื่อนแนวคิดความเสมอภาคของสตรีกับสังคม ซานเมย์ นับเป็นภาพแทนสตรีที่มีความมุ่งมั่นในอุดมการณ์ เป็นตัวแทนของสตรีที่ฝ่าฟันอุปสรรค ถึงแม้จะมาจากภูมิภาคอื่นแต่เมื่อเธอมาอยู่ในชาวจีนมีความมุ่งมั่นในการต่อสู้ตามอุดมการณ์ที่เธอตั้งไว้แต่เดิมโดยไม่หวาดหวั่น สื่อนัยว่าการต่อต้านขัดขืนกับอำนาจรัฐนั้น ชาวจีนพลัดถิ่นได้ริเริ่มและรวมกันเป็นองค์กรก่อน และเมื่อเธอเป็นภรรยาของมิงเกเธอก็ร่วมต่อสู้เพื่อสตรีและความเสมอภาคของประชาชนในการต่อรองกับชนชั้นปกครอง

ตัวละครสตรีที่สำคัญอีกตัว ใน ร่ายอย่างก้าว คือ เจ้าหญิงแห่งกาซิร์ดา เธอเป็นธิดาภคินีรัย แคว้นพื้นเมืองที่ต้องตกอยู่ในฐานะเมืองขึ้นของประเทศในอาณานิคมของเนเธอร์แลนด์ เจ้าหญิงถูกกักกันบริเวณไม่ให้ออกนอกเกาะชาว หลังจากพี่ซานเมย์เสียชีวิต เจ้าหญิงตัดสินใจแต่งงาน เป็นภรรยาคนที่ 3 ของมิงเก การแต่งงานกับชายหนุ่มที่มีความเหมาะสมและนับถือมุสลิม เพื่อปกป้องไม่ให้ใครมารังแกขณะที่อาศัยอยู่เกาะชาว

เจ้าหญิง นับเป็นสตรีที่มีความสามารถหลายด้าน เป็นนักแม่นปืน ชีวแม่เก่ง มีบุคลิกภาพสง่างาม พร้อมทั้งจะต่อสู้กับอำนาจของชนชั้นปกครองที่ครอบงำประชาชน เจ้าหญิงทำหน้าที่บรรณาธิการวารสารสตรี นำเสนอเรื่องราวของชาวพื้นเมืองเพื่อให้สังคมได้รับรู้ และให้ชาวพื้นเมืองได้มีเสียงทางสังคม และส่งเสริมบทบาทสตรีมุสลิมให้มีความเท่าเทียมหรือเสมอภาคกับบุรุษ เจ้าหญิง

ทำหน้าที่ภรรยาที่ดีของ *มิงเก* พร้อมกับทำงานบทบาทบรรณาธิการและนักเขียนในวารสารสตรีอย่างต่อเนื่อง เจ้าหญิงนำเสนอให้เห็นถึงบทบาทและพื้นที่ของสตรีที่สังคมควรเคารพสิทธิ เจ้าหญิงซึ่งเป็นธิดาของกษัตริย์พื้นเมืองได้รับผลกระทบจากชนชั้นปกครองจากการกักกันบริเวณ รวมทั้งการจัดสิทธิทางการเมือง และความเหลื่อมล้ำในชนชั้นของสังคมขวา เจ้าหญิงเป็นสตรีราชินิกุลที่ถูกฝึกบุคลิกภาพให้สง่างาม มีความสามารถทั้งการต่อสู้ และมีการศึกษา ภาพแทนสตรีในบทบาทของเจ้าหญิงพื้นเมืองจึงสื่อนัยว่าการเป็นสตรีชนชั้นล่างหรือกล่าวได้ว่าชาวพื้นเมืองหากต้องต่อสู้กับชนชั้นปกครองหรือต่อรองกับอำนาจของชนชั้นปกครอง จำเป็นต้องมีความรู้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรอง เจ้าหญิงจึงเป็นภาพแทนสตรีที่ต่อสู้ ต่อรองกับอำนาจชนชั้นปกครอง เพื่อความเท่าเทียมในสังคม โดยการใช้ความรู้เป็นเครื่องมือเรียกร้องสิทธิของสตรี

ใน *ไฟดับไม่สิ้นแสง* นักเขียนได้ประกอบสร้าง *คำทอง* ตัวละครเอกหญิง ภรรยาของสมจิต ตัวละครเอกชาย *คำทอง* มีบุคลิกนุ่มนวล มุ่งมั่น และอดทน มุ่งต่อสู้เพื่อความเสมอภาคทางสังคม

ใน *ไฟดับไม่สิ้นแสง* นักเขียนนำเสนอ *คำทอง* สตรีชาวบ้านที่มีสามี และลูก แต่ถูกอำนาจของชนชั้นปกครองบีบบังคับ *คำทอง* เป็นหญิงสาวหน้าตาดี ลูกชายของอาชญาตาแสงหรือก้านั้นให้ความสนใจเธอ แต่*คำทอง* เลือกแต่งงานกับ *สมจิต* เพื่ออุดมการณ์ทางการเมืองและการดำเนินชีวิต แต่อาชญาตาแสงใช้อำนาจของชนชั้นปกครองจับกุม*สมจิต*สามีของเธอ กล่าวหาว่า*สมจิต*เป็นผู้สนับสนุนลาวฝ่ายซ้ายในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองของลาว *คำทอง* จึงต้องเลี้ยงดูลูกสองคนตามลำพัง แต่ลูกชายของอาชญาตาแสงยังคงยกเลิกล้างเพราะต้องการ*คำทอง*เป็นภรรยา *คำทอง* ยืนหยัดต่อสู้เพื่อความถูกต้องและต้องการรอยคอสามีกลับมา อาชญาตาแสงจับลูกชายเธอส่งให้ทางการไปฝึกเป็นกองกำลัง ทำให้เธอตัดสินใจพาลูกสาวคนเล็กหนีเข้าป่าไปใช้ชีวิตกับกลุ่มลาวอิสระเพื่อร่วมขบวนการต่อสู้กับอำนาจทางการเมือง ดังข้อความที่ว่า “...นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ทั้งแม่และลูกจึงหายสาบสูญไปอย่างเงียบ ๆ ทำให้ผู้คนทั้งหลายเล่าลือกันไปต่าง ๆ นานา...” (ไฟดับไม่สิ้นแสง, 2553: 22)

การปะทะสังสรรค์กันระหว่างความเป็นพลเมืองดีกับการถูกกล่าวหาจากทางการที่หนักหน่วง เพราะการไม่ยอมจำนนกับสิ่งที่ชนชั้นปกครองกำหนด ชะตาชีวิตของ*คำทอง*จึงต้องเดินทางต่อสู้ตั้งแต่สามีถูกกล่าวหาเป็นลาวฝ่ายซ้าย และลูกชายถูกจับไปฝึกไปรับใช้กองทัพ *คำทอง* เมื่อหนีเข้าป่าไปกับลูกสาว และเข้าร่วมกับกองกำลังลาวกู้ชาติ เป็นพนักงานประชาสัมพันธ์ องค์การลาวอิสระจึงดูแลเธอและส่งลูกสาวของเธอไปเรียนแพทย์ที่เวียตนาม เมื่อมีการต่อสู้ทางการเมืองเกิดขึ้นในช่วงการปฏิวัติระบอบการปกครองกับฝรั่งเศส ในปี พ.ศ. 2496 *คำทอง* จึงทำงานกับลาวปฏิวัติ และกองทัพปลดปล่อยประชาชนลาว ท้ายที่สุดเธอได้พบพอนสะหวัน ลูกสาวของเธอที่สำเร็จวิชาแพทย์กลับมาทำงานในหน่วยแพทย์อาสาดูแลทหารของศูนย์กลางลาวอิสระ ในที่สุด*คำทอง* พบกับ*สมจิต* และทราบว่า*สมจิต*ได้หลบหนีไปการกักขังเข้าร่วมกองกำลังลาวอิสระตามอุดมการณ์ จนรับตำแหน่งผู้กองในกองกำลังลาวอิสระ จากการต่อสู้เพื่อสิทธิและหน้าที่ครั้งนี้ *คำทอง* ได้รับเกียรติให้เข้าร่วมงานวันประกาศอิสรภาพของชาติลาว นับเป็นการประกอบสร้างภาพแทนแม่หญิงลาวที่มุ่งมั่น เด็ดเดี่ยว และอดทนเพื่อต่อสู้ ต่อรองกับชนชั้นปกครอง

อุดมการณ์ : เสรีภาพเพื่อประชาธิปไตย

การประกอบสร้างสตรีอย่าง *คำทอง* ที่มุ่งมั่นในอุดมการณ์ เรียกร้องความเท่าเทียมกันของความเป็นมนุษย์ระหว่างบุรุษและสตรี โดยต่อสู้ชีวิตเพื่อให้สังคมลาวเกิดความเสมอภาคในสังคม จะเห็นว่ากระบวนการประกอบสร้างตัวละครเอกหญิงอย่าง *คำทอง* ที่ต้องฟันฝ่าอุปสรรคในชีวิตที่หนักหน่วงตั้งแต่สามีโดนจับยึดเยียดข้อกล่าวหาว่าเป็นลาวฝ่ายซ้าย ลูกชายถูกจับตัวไป จนเธอต้องพาลูกสาวหนีเข้าร่วมกับกองกำลังลาวแนวอิสระ ร่วมต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ในการร่วมกับลาวอิสระ ทำให้เธอเกิดความรู้ มีกลยุทธ์ และวิธีต่อรองกับอำนาจชนชั้นปกครอง ท้ายเรื่องผู้เขียนยังนำเสนอให้ *คำทอง* ได้พบกับลูกสาว พบสามี ที่ต่างมุ่งหน้าต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ จะเห็นว่าตัวละครเอกหญิงที่แม่เป็นหญิงชาวบ้านธรรมดาที่มุ่งต่อสู้กับอำนาจของชนชั้นปกครอง ด้วยความมีอุดมการณ์ที่ต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมลาวไปในทิศทางที่ดีหรือปลดปล่อยให้มีอิสระทางความคิด และความเป็นอิสระภาพของมนุษย์ จึงเป็นภาพแทนการต่อสู้ ที่ผู้เขียนนำเสนอผ่านบทบาทของตัวละครเอกหญิง บทสนทนา ฉาก เหตุการณ์ สถานที่จริง นับเป็นการประกอบสร้างให้มีสถานการณ์เสมือนจริงและตัวละครเสมือนคนในสังคมจริงที่เจอสถานการณ์กดทับเกี่ยวกับอำนาจชนชั้นทางการเมืองและการหาทางออกเพื่ออิสรภาพ

การประกอบสร้างตัวละครเอกหญิง ที่ปรากฏในวรรณกรรมอาเซียน ทั้ง 3 คน คือ *ชานเม่ย* กับ *เจ้าหญิง* ใน *รอยย่างก้าว* และ *คำทอง* ใน *ไฟดับไม่สิ้นแสง* เป็นการนำเสนอภาพแทนสังคมอาเซียนที่สตรีมีบทบาทในการสร้างอำนาจต่อรองกับชนชั้นปกครอง สตรีเป็นผู้ลุกขึ้นมาต่อสู้กับความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยเฉพาะกฎหมาย สิทธิ และความเสมอภาค นับเป็นความน่าสนใจอย่างมากที่วรรณกรรมอาเซียนได้สื่อกระบวนการต่อสู้กับชนชั้นปกครอง เพื่อต่อรองกับสิทธิและความเสมอภาค และเพื่อให้สังคมในกลุ่มอาเซียนได้ตระหนักถึงบทบาทสตรีที่เป็นฟันเฟืองหนึ่งที่มีความจำเป็นในสังคม เฉกเช่นเดียวกับบุรุษ เพราะสตรีมีบทบาทขับเคลื่อนสังคมให้มีความสมดุลและพัฒนา ดังวาทกรรมความเสมอภาคในสังคม คือ บุรุษหรือสตรีย่อมมีความเท่าเทียมกันและมีสิทธิเท่าเทียมกันในสังคม ซึ่งสังคมจะต้องให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ในความเท่าเทียมกันไม่ใช่การกำหนดจากเพศสภาพ

สตรีทั้ง 3 คน ยังมีบทบาทสนับสนุนสามีให้มีบทบาทสำคัญทางการเมือง ยกย่องเกียรติของสามี และปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ จารีตในฐานะภรรยา และสัญญาที่นักเขียนอธิบายในประเด็นสิทธิสตรีกับความเสมอภาคในสังคม คือ

รูปสัญลักษณ์	สตรีมีบทบาทสำคัญในการร่วมต่อสู้กู้ชาติ
ความหมายสัญลักษณ์	สตรีสามารถทำงานได้ไม่แพ้บุรุษ
สัญลักษณ์ที่สื่อ	สิทธิสตรีกับบทบาทในการพัฒนาสังคม

วาทกรรม : ความเสมอภาคของมวลมนุษยชาติ

ประเด็นสิทธิสตรีกับการต่อรองกับอำนาจชนชั้นปกครอง จะเห็นว่ามิงานูวิจัยที่ศึกษาประเด็นการต่อรองกับอำนาจของชนชั้นปกครอง เช่น บทความของนาซีมา แสงวิมาน (2556: 232-233) ที่ศึกษางานเขียนของคาคีญะฮ์ ฮาซิมมี ในนวนิยาย เรื่อง *Storm of Yesterday* เป็นวรรณกรรมที่นำเสนอภาพแทนความเป็นสตรีของมาเลย์เซีย คาคีญะฮ์ ได้ถ่ายทอดความเป็นสตรีของชนบทและเมืองที่แตกต่างกัน ภาพสตรีในชนบทจะสัมพันธ์กับประเด็นชนชั้น ชาติพันธุ์ และเพศสภาพ นอกจากนี้ผู้เขียนยังนำเสนอประเด็นสิทธิและความเท่าเทียมกันของประชาชนในประเทศผ่านแนวคิดเรื่องการศึกษาด้วย

นับว่าในวรรณกรรมอาเซียนที่แต่งขึ้นในยุคอาณานิคมและยุคหลังอาณานิคมมักเน้นความสำคัญเกี่ยวกับบทบาทสตรีทั้งสตรีชนบทและสตรีในเมือง โดยเฉพาะจะสนับสนุนวาทกรรมความเท่าเทียมกันของมนุษยชาติ

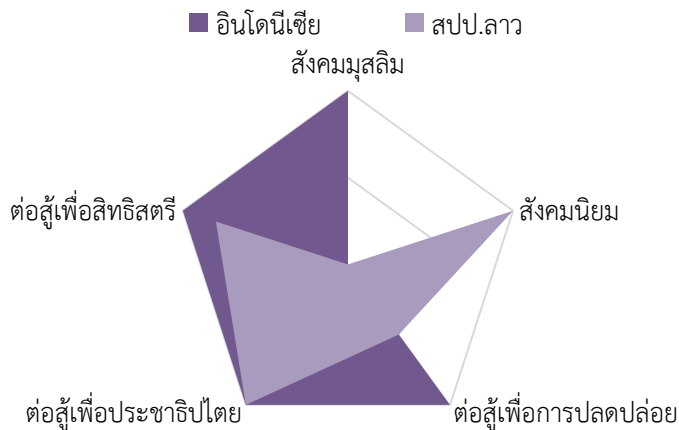
สิทธิสตรี: สัญญะนุมนวล มีความรู้ และเด็ดขาด

การสื่อสารสัญญะทางการเมืองเกี่ยวกับตัวละครสตรี ใน *รอยย่างก้าว* และ *ไฟดับไม่สิ้นแสง* นักเขียนได้สร้างบุคลิกภาพภายนอกของตัวละครเอกหญิง ทั้ง 3 คน มีรูปร่างบอบบาง อ่อนโยน และมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาด้านการเมือง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการร่วมต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ดังสรุปประเด็นให้เห็น ดังนี้

ตาราง 1 แสดงบุคลิกลักษณะของตัวละครสตรี ใน *รอยย่างก้าว* และ *ไฟดับไม่สิ้นแสง*

ตัวละครสตรี	ลักษณะบุคลิกตัวละคร
ชานเมย์	บอบบาง ตัวเล็ก ๆ ผิวขาวซีด คล่องตัวสูง ฉับไว อดทน บุคลิกสง่างาม มีการศึกษา ฉลาด
เจ้าหญิงแคว้นกาชีรุตตา	รูปร่าง ผิวพรรณดี คล่องแคล่ว เป็นนักแม่นปืน ชี้นำคล่อง มีการศึกษา ฉลาด
คำทอง	มีอุดมการณ์ มุ่งมั่น เคารพตนเอง ให้เกียรติผู้อื่น ใฝ่รู้ ฉลาด ทันคน

จะเห็นว่า การสร้างภาพแทนสตรีที่มุ่งต่อสู้ทางการเมืองในวรรณกรรม เรื่อง *รอยย่างก้าว* และ *ไฟดับไม่สิ้นแสง* มีลักษณะเหมือนกัน คือสตรีมีความอ่อนโยน สง่างาม ฉลาด มีการศึกษา มุ่งมั่น อดทน และเห็นความสำคัญต่อบทบาทการเมืองเป็นเรื่องของทุกคน โดยเฉพาะสตรีกับการต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีในการต่อรองกับชนชั้นปกครอง ได้นำความรู้เป็นเครื่องมือต่อสู้ตามระบอบประชาธิปไตย และร่วมต่อสู้กับชาติกับผู้ชาย และยังเป็นภรรยาที่ดีของสามีในการสนับสนุนอุดมการณ์ทางการเมือง และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมเรียกร้องสิทธิสตรีและสิทธิมนุษยชน ดังแผนภูมิวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์ของสตรีอินโดนีเซีย กับสตรีใน สปป.ลาว ได้ดังนี้



แผนภูมิ 1 แสดงสตรีอินโดนีเซียกับลาวในวรรณกรรมอาเซียนกับบทบาททางการเมือง
ในวรรณกรรม เรื่อง รอยย่างก้าว และไฟดับไม่สิ้นแสง

จากแผนภูมิ จะเห็นว่าความเป็นสตรีสังคมมุสลิม ใน *รอยย่างก้าว* กับความเป็นแม่หญิงลาว ในประเทศสังคมนิยม ใน *ไฟดับไม่สิ้นแสง* บทบาทของสตรีทั้งประเทศอินโดนีเซีย กับ สปป.ลาว ที่ปรากฏในวรรณกรรมอาเซียน มีบทบาทสำคัญในการต่อสู้เพื่อต่อรองสิทธิสตรีที่ต้องการปลดปล่อยจากการกดขี่ทางสังคม และการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย สตรีในสังคมมุสลิมเป็นสตรีที่ต้องอยู่ภายใต้จารีตประเพณี เห็นได้จากบทบาทตัวละครเจ้าหญิงแห่งกาชีรูตา ที่ต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิสตรีจากการกดขี่ และการปกครองกลุ่มชนพื้นเมืองในอินโดนีเซียของประเทศในเครืออาณานิคม

อภิปรายผลการวิจัย

ภาพแทนสตรีที่ปรากฏในวรรณกรรมอาเซียน *รอยย่างก้าว* และ *ไฟดับไม่สิ้นแสง* วรรณกรรมอินโดนีเซีย และ สปป.ลาว นักเขียนนำเสนอสังคมระดับล่างที่ต่อสู้กับอำนาจชนชั้นปกครอง ประกอบสร้างผ่านบทบาทสตรี *ชานเมย์ เจ้าหญิงแคว้นกาชีรูตา* และ *คำกอง* ความโดดเด่นของบุคลิก วิธีคิด และการใช้ความรู้ที่นักเขียนสร้างให้สตรีทั้งสามเป็นภาพแทนต่อสู้ทางการเมือง คือ ต้องมีความรู้ และร่วมต่อสู้กับบุรุษที่มีอุดมการณ์ทางการเมือง ใน *รอยย่างก้าว* มี *มิงเก* นักศึกษาแพทย์มาจากชาวพื้นเมืองที่สอบได้อันดับหนึ่งของประเทศ แต่กลับถูกดูถูกจากกลุ่มชนชั้นในอินโดนีเซียที่มีระบบชนชั้นทางสังคมที่เหลื่อมล้ำ ชายเมย์ กับ เจ้าหญิง จึงสนับสนุนมิงเกในการต่อสู้ต่อสู้เพื่อความเสมอภาคทางสังคม โดยเฉพาะบทบาททางการเมืองในอินโดนีเซีย ใน *ไฟดับไม่สิ้นแสง* ตัวละคร *คำกอง* เมื่อพลัดพรากจาก *สมจิต* สามีที่ถูกขอล่าหาทางการเมือง *คำกอง* หนีเข้าป่าเพื่อฝึกฝนกระบวนการกับกลุ่มลาวอิสระสร้างชาติ เพื่อร่วมต่อต้านอำนาจรัฐ และการต่อสู้กับกระบวนการกลุ่มลาวอิสระเพื่อมุ่งให้ชนชั้นล่างเกิดความเสมอภาคทางสังคมและมีบทบาททางการเมืองในการขับเคลื่อนสังคม

อภิปรายได้ว่า วรรณกรรมลาวให้ความสำคัญกับการนำเสนอปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน โดยเฉพาะการต่อสู้ดิ้นรนของชนชั้นล่างในสังคม (บัวริน วังศิริ, 2556: 76) ตัวบทวรรณกรรมส่วนใหญ่สื่อให้เห็นความโหดร้ายและความไร้มนุษยธรรมของเจ้าอาณานิคมที่เข้ามาปกครองในลาว งานเขียนสื่อออกมาในเชิงต่อต้านเจ้าอาณานิคมซึ่งเป็นความทรงจำของคนลาวที่เมื่อฝรั่งเศสในยุคอานานิคม (สุพัชรี เหมะทัต, 2556: 226) ทั้งนี้วรรณกรรมที่นำเสนอความรักชาติจากการต่อสู้อยู่ภายใต้ประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศส ยังมีเรื่องราวที่สะท้อนสังคมที่มีอำนาจกับประชาชนลาวและการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยประเทศชาติจากการครอบครองของมหาอำนาจ (อุมมีสาลาม อุมาร, 2558: 2) วรรณกรรมลาวที่นำเสนอภาพแทนสตรียุคสังคมนิยม หลังการปฏิวัติ ปี ค.ศ. 1975 ยังคงนำเสนอการต่อต้านการครอบงำความคิดของรัฐ เพราะเป็นช่วงพัฒนาประเทศ (อุมารินทร์ ตูลารักษ์, 2555: 132) ส่วนบทบาทสตรีที่ปรากฏในวรรณกรรมอินโดนีเซียที่ศึกษาเกี่ยวกับสตรีที่สัมพันธ์กับการเมือง จากการศึกษาตัวละครหญิงเรื่อง *แผ่นดินอื่น* นักเขียนสร้างภาพแทนสตรีมุสลิมให้เห็นความสำคัญของการศึกษา มีระบบคิดเป็นของตนเอง คิดกว้างไกล และมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (บัญชา สำเร็จกิจ, 2556: 16) และการอธิบายหรือตีความวรรณกรรมเชิงการเมืองหรืออุดมการณ์ดังกล่าว จะเห็นว่าตัวบทวรรณกรรมเป็นการสื่อความหมายที่มีอยู่ในสังคมและแสดงออกในรูปของทัศนคติและความเชื่อต่อสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันการเมือง ความสัมพันธ์ทางสังคม คุณค่า ตลอดจนอำนาจ (พิเชฐ แสงทอง, 2561: 29) ภาพแทนสตรีอินโดนีเซียในวรรณกรรมอาเซียน ยังพบ ใน *จะฝันถึงเธอทุกคืนที่มีแสงดาว* ที่ตัวละครวิทยา ต้องยึดถือปฏิบัติตนตามจารีต มีความเด็ดเดี่ยว สนับสนุนการต่อสู้กู้ชาติ และสันติภาพทางการเมือง (ธนพร หนูคำ, 2559: 52-55) ดังนั้นภาพแทนสตรีในวรรณกรรมอาเซียนที่ปรากฏ ใน *รอย่างก้าว* และ *ไฟดับไม่สิ้นแสง* จึงไม่ได้สะท้อนภาพสตรีในภูมิอาเซียนเท่านั้น ยังสื่อถึงการต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีมุสลิม และการนำเสนอความเข้มแข็งของแม่หญิงลาวกับการต่อสู้ทางสังคมและการเมืองอย่างมีนัยสำคัญกับบทบาททางการเมืองของสตรีในอาเซียน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย สามารถศึกษาวรรณกรรมอาเซียนในมิติพื้นที่ที่นำเสนอในวรรณกรรม มิติเวลาที่นักเขียนนำมาสื่อในวรรณกรรม เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

- คารินา โชติรวิ. (2556). ความเป็นชาติ ความเป็นหญิง : เสี่ยงสะท้อนยุคหลังอาณานิคม ของ ฟิลิปปินส์ จากนวนิยาย เรื่อง State of War ของ Ninotchka Rosca. ใน ตรีศิลป์ บุญขจร (บ.ก.), *อาเซียนจากมิตินวนิยาย: อดีตถึงยุคโลกาภิวัตน์*. (น.14-42). กรุงเทพฯ: ศูนย์วรรณคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2556). *อาเซียนจากมิตินวนิยาย: อดีตถึงยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วรรณคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนพร หนูคำ. (2559). *วาทกรรมสามเสาหลักแห่งอาเซียน ในชุดวรรณกรรมเพื่ออาเซียน ของ ประภัสสร เสวิกุล* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- นงศ์ลักษณ์ เหล่าวอ บัทเลอร์. (2560). ภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมร่วมสมัยของอินโนนีเซีย. *วารสารรุสมิแล*, 38(2), 79-86.
- นาริมา แสงวิมาน. (2556). มิตรภาพแห่งสตรี: ตัวตน บทบาทและการต่อรองของสตรีชนบทในนวนิยายเรื่อง *The Wave of Life* ของ Khadijah Hashim. ใน *ตรีศิลป์ บุญขจร (บ.ก.), อาเซียนจากมิติวรรณกรรม: อดีตถึงยุคโลกาภิวัตน์*. (น.14-42). กรุงเทพฯ: ศูนย์วรรณคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บัญชา สำเร็จกิจ. (2556). มองวรรณกรรมอาเซียนผ่านวรรณกรรมอินโดนีเซีย เรื่อง แผ่นดินของชีวิต. *วารสารรุสมิแล*, 34(2), 8-26.
- บัวริน วังศิริ. (2555). ปัญหาสังคมยุคทุนนิยมบริโภคนิยมและโลกาภิวัตน์และการปรับตัวของประเทศลาว กัมพูชา พม่าและเวียดนามในบริบทอดีตประเทศอาณานิคม: ศึกษาจากวรรณกรรมร่วมสมัย. ใน *ตรีศิลป์ บุญขจร. (บ.ก.), วรรณสารอาเซียน: สายสัมพันธ์และสตรีวิธรรวมบทความศึกษาวรรณกรรม รวมบทความศึกษาวรรณกรรมอาเซียน 10 ชาติ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วรรณคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรจันทร์ เสี่ยงสอน. (2557). การนำเสนอผู้หญิงและความรุนแรงในภาพยนตร์ไทย. *วารสารนิคัฎาและการสื่อสาร*, 19(23), 12-43.
- พิเชฐ แสงทอง. (2561). *วรรณกรรมวิจารณ์ แนวคิดและปฏิบัติการ*. กรุงเทพฯ: คมบาง.
- โรลิ่งด บาร์ทส์. (2555). *มายาคติ*. (วรรณพิมพ์ อังคศิริสรรพ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- ลักขรินทร์ ฉัตรวังศิริ. (2560). การต่อสู้ชาติและผลกระทบของสงครามในศตวรรษที่ 20 ที่ปรากฏในวรรณกรรมลาว เวียดนาม กัมพูชา และพม่า. *วารสารมนุษยศาสตร์สาร*, 18(1).
- สุนทรพร ตาดทอง. (2561). ภาพสะท้อนทางการเมืองของประเทศลาวในช่วง ปี ค.ศ.1954-1975 ผ่านบทพิสูจน์ของ โกลสอน พมวิหาน. *วารสารโพธิวิชัย*, 2(1), 101-121.
- สุนันทา วรรณสินธุ์ เบล. (แปล). (2561). *ทฤษฎีวรรณคดี*. กรุงเทพฯ: bookscape.
- สุพัชรี เมนะทัต. (2556). ภาพแทนของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสในงานเขียนเรื่อง ‘บันทึกความทรงจำของนักเรียนเก่าแห่งเมืองปากเซล’ ของท้าวกระต่าย โดนสะโสริต. ใน *ตรีศิลป์ บุญขจร. (บ.ก.), วรรณสารอาเซียน:สายสัมพันธ์และสตรีวิธรรวมบทความศึกษาวรรณกรรมอาเซียน 10 ชาติ*. (น.207-228). กรุงเทพฯ: ศูนย์วรรณคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). *ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตก ในคริสต์ศตวรรษที่ 20*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2547). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรอนงค์ ทิพย์พิมล. (2560). กฎหมายจารีอห้กับผู้หญิงอาเจห้: ชายขอบของชายขอบ. *วารสารประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์*, 4(1), 116-158.
- อุมารินทร์ ตูลารักษ์. (2555). ผู้หญิงกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในวรรณกรรมลาวร่วมสมัย. ใน *ตรีศิลป์ บุญขจร. (บ.ก.), วรรณสารอาเซียน:สายสัมพันธ์และสตรีวิธรรวม บทความศึกษาวรรณกรรมอาเซียน 10 ชาติ*. (น.132-149). กรุงเทพฯ: ศูนย์วรรณคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุมมีตาลาม อุมาร. (2558). พัฒนาการเรื่องสั้นลาว. *วารสารรุสมิแล*, 36(2), 6-17.

Andrew Edger and Peter Sedgwick. (2008). *CULTURAL THEORY*. New York: Routledge.

Said, Edward W. (1978). *Culture and Imperialism*. New York: Random House.

Sara Mills. (2002). *DISCOURSE (The New critical idiom)*. New York: Taylor & Francis Group.